

معرفی پایان‌نامه‌های دورهٔ دکتری ادبیات فارسی

همانگونه که در شمارهٔ ۱۱ (ص ۱۵۵) اشاره شد، دورهٔ دکتری ادبیات فارسی دانشگاه یزد در سال ۱۳۷۹ با پذیرش هفت نفر دانشجو آغاز گردید. در فاصلهٔ انتشار شمارهٔ ۱۱ و ۱۲ سه نفر دیگر از دانشجویان دورهٔ دکتری از پایان‌نامه‌های خود دفاع کردند و دانشگاه یزد علاوه بر آنکه پذیرای برخی از استادان راهنما و مشاور از دانشگاه‌های دیگر بود، برای داوری پایان‌نامه‌ها نیز از حضور استادان گرانمایه آقایان: دکتر سیروس شمیسا (دانشگاه علامه طباطبایی) دکتر اصغر دادبه (دانشگاه علامه طباطبایی) دکتر محمد غلامرضایی (دانشگاه شهید بهشتی) دکتر منصور رستگار فسایی (دانشگاه شیراز) دکتر علی‌محمد حق‌شناس (دانشگاه تهران) دکتر محمددهقانی (دانشگاه تهران) بهره‌مند بود.

برای آگاهی خوانندگان، در اینجا چکیدهٔ سه پایان‌نامهٔ دفاع شده ذکر می‌گردد:

عنوان پایان‌نامه: تحقیق در احوال و آثار و افکار شیبانی کاشانی به همراه تصحیح
مجموعه آثار منظوم و منثور او.

نگارنده: علیرضا شانظری

استاد راهنما: دکتر سیدمهدی نوریان

استادان مشاور: دکتر سید محمود الهام‌بخش، دکتر بدالله جلالی پندری

تاریخ دفاع: ۱۳۸۵/۱/۲۶

چکیده

ابونصر فتح‌الله خان شیبانی (۳۰۸-۱۲۴۱ هـ.ق) از شاعران بزرگ قرن سیزدهم و معاصر ناصرالدین شاه قاجار، در میان شاعران مکتب ادبی، از جایگاه ممتازی برخوردار است. شیبانی همچون دیگر شاعران دوره بازگشت، شعر شاعران سبک خراسانی را سرمشق سروده‌های خود قرار داده است و به استقبال از اشعار فرخی سیستانی، عنصری، منوچهری، غضایری رازی، فردوسی، مسعود سعد و رودکی اشعاری سروده است؛ اما امتیاز اشعار او نسبت به شعر معاصرانش یکی در روش خاص مدیحه‌سرایی اوست که در آن، علو طبع و عزت نفس را رها نکرده است، دیگری انتقاد او از اوضاع اجتماعی زمان خود است که چنین درونمایه‌ای در شعر آن روزگار بی‌سابقه است؛ سوم توضیحات طبیعی است که در اشعار او دیده می‌شود.

در این پایان‌نامه کوشش گردیده بر اساس اسناد موجود، زندگینامه کاملی از این شاعر تهیه شود و سپس با توجه به اشعار و آثار منثور، اندیشه‌های اجتماعی این شاعر- که با دیگر شاعران دوره بازگشت تفاوت‌های اساسی دارد- مورد بحث قرار گیرد و خاستگاه

اجتماعی آنها مشخص شود. سپس آثار منظوم او از نظر ویژگیهای هنر شاعری و همچنین تأثیرپذیری او از شاعران سبک خراسانی بررسی گردیده است. در پایان نیز صورت منقّحی از آثار منظوم و منثور او بر اساس معتبرترین نسخه‌های خطی و چاپی اشعارش آورده شده است. در برخی موارد که اشعار مزبور نیازمند توضیح بوده، اینگونه توضیحات به صورت تعلیقات به انتهای این مجموعه افزوده خواهد شد.

ضمناً پایان‌نامه مزبور در هفتمین آیین بزرگداشت حامیان نسخ خطی (آبان ۱۳۸۵) به عنوان پایان‌نامه دانشگاهی «شایسته تقدیر» معرفی گردید.

عنوان پایان‌نامه: فرهنگ تحلیلی واژه‌های رزمی شاهنامه و گرشاسب‌نامه

نگارنده: محمدحسین حسن‌زاده

استاد راهنما: دکتر محمدعلی صادقیان

استادان مشاور: دکتر میرجلال‌الدین کزازی، دکتر یدالله جلالی پندری

تاریخ دفاع: ۱۳۸۵/۸/۱۱

چکیده:

حماسه‌ها شرح مبارزات قومی و ملی یک ملت است. بی‌گمان یکی از عناصر بنیادین حماسه، کارهای خارق‌العاده‌ای است که از پهلوانان حماسه سر می‌زند. بهترین مکان برای نمایش این امور شگفت‌انگیز، میدان‌های نبرد است که در آن شاعر حماسه‌سرا با دقت و زیبایی خاصی، میدان را مهیا می‌کند و لشکریان را در دو سوی میدان، با آرایش رزمی و

رعایت همه قوانین جنگ می‌آراید. اما نباید فراموش کرد، که دست‌مایه اصلی شاعر، در این نمایش بزرگ رزمی- که حماسه‌اش می‌نامند- واژگان ویژه جنگ است که با چیره‌دستی خاص خود، آنها را به کار می‌گیرد. می‌توان ادعا کرد که واژه‌های رزمی بیشترین کاربرد را در سروده‌های حماسی دارند و همانگونه که امروزه، ابزار و راهبردهای نظامی دارای واژگان ویژه خود هستند؛ در گذشته نیز رزم قهرمانان حماسه واژگان ویژه‌ای داشته، که با تعابیر گوناگون در منظومه‌های حماسی فارسی به کار رفته است. با توجه به اهمیت فراوانی که این گونه واژه‌ها در پیدایش شاهنامه و گرشاسب‌نامه دارند، در این پژوهش کوشش شده است بر اساس توصیف‌هایی که از این واژه‌ها در متون حماسی مزبور آمده، واژه‌نامه‌ای فراهم گردد.

مطالب اصلی این پژوهش در دو فصل با عنوان‌های: معرفی فرهنگ‌های شاهنامه و گرشاسب‌نامه و فرهنگ واژه‌های رزمی آمده است. در بخش معرفی فرهنگ‌ها، بیش از سی فرهنگ لغت و اعلام شاهنامه در قالب دو گروه فرهنگ‌های مستقل و ضمیمه بررسی و معرفی شده است. از این بررسی چنین برمی‌آید که با توجه به گستردگی و فراوانی اشعار شاهنامه، تاکنون فرهنگ جامعی که تمام لغتها و اعلام شاهنامه را یکجا و در کنار هم توضیح داده باشد، نوشته نشده و بیشتر پژوهندگان ترجیح داده‌اند لغت را از اعلام جدا کنند. با وجود این جداسازی، فرهنگ کاملی بویژه در حوزه لغت شاهنامه نوشته نشده است.

نکته دیگر این که شکوه و بزرگی کار فردوسی، گرشاسب‌نامه را تحت‌الشعاع قرار داده و تلاش پژوهشگران بیشتر به شاهنامه معطوف بوده و کمتر به گرشاسب‌نامه پرداخته‌اند و چنان که در این بخش آمده است، در برابر سی فرهنگ شاهنامه تنها دو فرهنگ، آن هم غیر مستقل و ناقص درباره لغات گرشاسب‌نامه نوشته شده است.

در فصل سوم که بیشترین حجم پایان‌نامه را دربرمی‌گیرد واژه‌های رزمی شاهنامه (شامل ابزار، پوشاک، موسیقی و واژه‌های میدان نبرد) معنی شده و برای هر واژه شاهدی از دیگر متون حماسی چون بهمن‌نامه و آداب‌الحرب و الشجاعه و... آمده است. سپس ویژگی و کاربرد واژه در شاهنامه و گرشاسب‌نامه بررسی شده و اگر واژه‌ای در جایگاه تشبیه به کار رفته، بدان اشاره شده است. چگونگی واژه‌سازی با کلمه رزمی نیز در قسمت ترکیب‌های اسمی بررسی شده است.

بررسی این موارد نشان می‌دهد که فردوسی در ساخت و به کار گیری واژه‌های رزمی بویژه در حوزه تشبیه و ترکیب‌سازی بسیار مهارت داشته است و ارزش کار وی زمانی آشکارتر می‌شود که بدانیم فردوسی بر دیگران فضل تقدم داشته و بسیاری از این تصویرها و ترکیب‌ها ساخته ذهن اوست و سرایندگان بعدی، شاهنامه وی را پیش چشم داشته‌اند.

عنوان پایان‌نامه: بررسی طبقات اجتماعی در ادبیات داستانی معاصر ایران

نگارنده: مجید پویان

استاد راهنما: دکتر سیروس شمیسا

استادان مشاور: دکتر اصغر دادبه، دکتر یدالله جلالی پندری

تاریخ دفاع: ۱۳۸۵/۸/۲۵

چکیده:

طبقات اجتماعی یکی از مفاهیم اساسی در جامعه‌شناسی است که در ادبیات نیز نمود خاص و تأثیرگذار داشته است. بررسی طبقات اجتماعی در ادبیات داستانی می‌تواند به

آگاهی از چگونگی حضور نیروهای اجتماعی در ساختار تحولات اجتماعی، سیاسی جامعه کمک کند، بنابراین در این رساله سعی شده است به ارتباط زمینه‌های اجتماعی و تاریخی آفرینش اثر هنری و نمود آن در جهان داستانی پرداخته شود.

در این پژوهش کوشش شده است تا بر اساس ۳۲ مجموعه داستان کوتاه و بلند از پنج نویسنده معاصر: صادق هدایت، سیمین دانشور، غلامحسین ساعدی، احمد محمود و جمال میرصادقی، شخصیت‌های داستانی از دیدگاه طبقاتی مورد بررسی قرار گیرند.

از رهگذر این پایان‌نامه می‌توان به کیفیت حضور طبقات مختلف اجتماعی اعم از زنان، کارمندان، نظامیان، روشنفکران، بازرگانان، هنرمندان، دانشجویان، کشاورزان، کارگران و... آگاهی یافت. همچنین نحوه برخورد نویسنده با هر یک از طبقات اجتماعی را دریافت.

در این رساله فصل اول به مبادی تحقیق اختصاص دارد. در فصل دوم طبقات اجتماعی و برخی اصطلاحات اساسی و بنیادین در جامعه‌شناسی به شکل اختصاری تعریف شده است؛ اصطلاحاتی مانند: طبقه اجتماعی، جامعه بدون طبقه، آگاهی طبقاتی، طبقه باز و... در فصل سوم به جایگاه زن به عنوان طبقه‌ای اجتماعی در آثار نویسندگان مذکور اختصاص دارد. در فصل چهارم جایگاه کارمند بررسی می‌گردد. در فصل پنجم دیدگاه طبقاتی بازاریان و اصناف مورد بررسی قرار گرفته است. فصل ششم به طبقه نظامی اختصاص دارد. در فصل‌های هفتم، هشتم و نهم به ترتیب طبقات اجتماعی روشنفکران، کارگران و کشاورزان بررسی می‌گردد. فصل دهم نیز به جایگاه عیاران و لوطی‌ها در جهان داستانی این نویسندگان اختصاص دارد. در فصل یازدهم طبقات غیر مشترک از جمله: اشراف و اعیان و نجبا؛ زمینداران؛ خوانین؛ شاه و شاهزادگان و... در آثار هدایت، پزشکان و روستاییان در آثار ساعدی و دانشجویان در آثار میرصادقی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوازدهم نیز داده‌های پژوهشی و نتیجه‌گیری ارائه شده است.

